

บทที่ 4

ผลและอภิปรายผล

1, ลักษณะทางพฤกษศาสตร์และสรรพคุณของพืชสมุนไพร

1) มะหาด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Artocarpus lakoocha* Roxb

ชื่อวงศ์ Moraceae

ชื่ออื่น กาแย ขนุนป่า ตาแป ตาแปง มะหาดใบใหญ่ หาดหนูน หาด

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ ไม้ต้น สูง 15-25 เมตร ลำต้นตั้งตรง ผิวเปลือกนอกค่อนข้างขรุขระสีน้ำตาลดำ หรือสีเทาแกมน้ำตาล บริเวณเปลือกของลำต้นมักมีรอยแตก และยางไหลซึมออกมาติดต้น ใบ เดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ หรือรูปยาวรี ปลายแหลม โคนเว้ามน ใบอ่อนมีขน ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อยเล็กๆ ใบแก่ขอบมักเรียบ หูใบเรียวแหลม ดอก ช่อกลมเล็กๆ สีเขียวอมเหลือง ขนาดเล็ก ออกตามง่ามใบ ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียอยู่คนละช่อ แต่อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวเมียกลีบค่อนข้างกลมมน โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นหลอด ดอกตัวผู้กลีบเป็นรูปขอบขนานปลายกลีบหยัก ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ เมษายน ผล เป็นผลรวม กลมเป็นใหญ่ เปลือกนอกผิวขรุขระ เนื้อผลค่อนข้างนุ่ม สีเขียว เมื่อแก่สีน้ำตาลเหลือง เมล็ด

สรรพคุณ

แก่น แก้ชุกแน่น แก้ท้องขึ้นอืดเฟ้อ ขับลม ผายลม แก้ผื่นคัน แก้ตานขโมย เป็นยาระบาย ถ่ายพยาธิไส้เดือนตัวกลม ถ่ายพยาธิเส้นด้าย ถ่ายพยาธิตัวตืด ขับเลือด แก้ลม ถ่ายพยาธิตัวแบน แก้กระษัย แก้เส้นเอ็นพิการ แก้ท้องผูกไม่ถ่าย

ราก แก้ไข้ แก้กระษัยเส้นเอ็น ขับพยาธิ แก้ไข้เพื่อฝักภายใน แก้พิษร้อน เปลือก แก้ไข้

2) มะเกลือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diospyros mollis* Griff

ชื่อวงศ์ Ebenaceae

ชื่ออื่น มะเกลือ มะเกีย (ภาคเหนือ) เกลือ (ภาคใต้) หมักเกลือ (ตราด)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มะเกลือเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ใบรูปไข่รี ปลายแหลม ดอกเป็นช่อใหญ่

ประกอบด้วยดอกเล็กสีเหลืองเขียวใบไม้

ผลกลมเขียวใบไม้เช่นเดียวกัน แก่แล้วจะกลายเป็นสีดำ

ยางผลมะเกลือใช้ย้อมผ้าให้เป็นสีดำ

ส่วนที่ใช้เป็นยา

ผลดิบสด (ผลแก่ที่ออกสีขาว ผลสุกสีเหลือง หรือผลสีดำ

อย่าเอามาใช้เด็ดขาด)

สรรพคุณ

รสเบื่อเมา สรรพคุณใช้ถ่ายพยาธิตัวตืดและพยาธิไส้เดือนตัวกลม

3) ตำลึงตัวผู้

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zeheria indica* Keraud Aym.

ชื่อวงศ์ CUCURBITACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อย ลำต้นมีขนประปรายหรือเกลี้ยง มือเกาะไม้แยกแขนง ใบเดี่ยวเรียงสลับ แผ่นใบรูปไข่กว้างแกมสามเหลี่ยม หรือห้าเหลี่ยม โคนใบเว้าลึก ขอบใบไม่เรียบ อาจหยักเป็นแบบซี่ฟัน ปลายใบแหลม บางทีเป็นติ่ง ด้านบนมีจุดทั่วไป ด้านล่างเมื่อยังอ่อนมีขน เมื่ออายุมากขึ้นขนอาจจะหลุดไป ดอกออกตามง่ามใบ ดอกเพศผู้และเมียแยก กันแต่อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้ ออกเป็นกระจุก ๓ - ๔ ดอก เพศเมียออกเดี่ยวๆ หรือ ๒ - ๔ ดอก กลีบดอกสีขาว ผลรีสีเขียวอมเหลืองแล้วเปลี่ยนเป็นสีแดงจัด

สรรพคุณ

ราก ขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะขัด แก้เสมหะ

ต้น ขับเสมหะ ใบ แก้ไข้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาว

ดอก ขับโลหิต ผล แก้ไข้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาว

4) แกแล

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Maclura cochinchinensis* Corner

ชื่อวงศ์ Moraceae

ชื่ออื่น แกก้อง (แพร่) แกแล สักขี เหลือง (กลาง) แกล แทร (ใต้) เข (นครราชสีมา) ช้าง
งาต้อ (ลำปาง) น้ำเคี้ยวโซ่ (ปัตตานี) หนามเข (ประจวบคีรีขันธ์) กะเลอะเซอะ
(กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูง 5-10 เมตร มียางขาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ เวียนรอบกิ่ง รูปวงรี กว้าง 1-3.5 ซม. ยาว 2-
9 ซม. มีหนามแหลมออกตรงซอกใบ 1 อัน ยาวประมาณ 1 ซม. ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ แยกเพศ อยู่
คนละต้น รูปกลม ผลเป็นผลรวม

สรรพคุณ

ตำรายาไทยใช้แก่นแก้ไข้รากสาด แก้ท้องร่วง บำรุงน้ำเหลือง บำรุงกำลัง

3) ชั้นทองพยับบาท

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gelonium multiflorum* A. Juss.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE, HIPPOCRATEACEAE

ชื่ออื่น สอสะพายควาย ขางปลอก (แพร่, น่าน) ชั้นทองพยับบาท (ไทยภาคกลาง)

ชั้นทองพยับบาทเครือ (จันทบุรี) ป่าช้าหมอง (*Hippocratea cambodiana* Pierre)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง กิ่งก้านค่อนข้างกลม จะมีสีเทา เกือบดำ หนุ่ใบเล็ก หลุดร่วงได้ง่าย ใบ จะหนาแข็งดกทึบ เป็นใบเดี่ยว จะออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ รูปหอกแกมขอบขนานมีความกว้างประมาณ ๔-๘ ซม. ยาวประมาณ ๑๐-๑๖.๕ ซม. ตรงปลายใบของมันจะแหลมหรือมน โคนใบก็จะแหลม ขอบใบจักเป็นซี่ฟัน เนื้อใบจะหนามีลักษณะคล้ายแผ่นหนัง เส้นใบมีทั้งหมดประมาณ ๑๔-๑๖ คู่ และมีก้านใบยาวประมาณ ๘-๑๖ มม. เป็นร่องลึกดอก : จะออกเป็นช่อกระจาย ยาวประมาณ ๑๖-๑๘ ซม. ใบประดับรูปหอกยาวประมาณ ๑ มม. ตรงปลายของมันจะแหลม ก้านดอกย่อยยาว ๑-๑.๕ มม. และกลีบรองกลีบดอก จะมี ๕ กลีบ เรียงซ้อนกันอยู่ ลักษณะคล้ายรูปไข่หรือรูปหอกยาวประมาณ ๑ มม. ขอบจักเป็นซี่ฟัน กลีบดอกจะมีอยู่ ๕ กลีบ รูปขอบขนาน กว้างประมาณ ๖-๗ มม. และยาวประมาณ ๓ มม. ตรงโคนสอบแคบ

สรรพคุณ

เนื้อไม้ จะมีรสเฝื่อนเมา ใช้รักษาอาการพิษในกระดูก ประดง รักษาโรคเรื้อน มะเร็งकुทราด กลากเกลื่อน ลมเป็นพิษ โรคผิวหนัง ฆ่าพยาธิ โรคผิวหนังทุกชนิด กามโรค

เปลือก ใช้เป็นยาบำรุงเหงือก ใช้รักษาเหงือกอักเสบ และใช้เป็นยาถ่ายรักษาโรคตับพิการ โรคผิวหนัง กลากเกลื่อน

6) ต้นสอยดาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mallotus, paniculatus* (LMK) Muell Arg

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่ออื่น สติตัน (อีสาน), สลัดป่า, แสด(ใต้)ระยอง-ปอเซ่ง แพร่-ปอจีไก่อ น่าน-ปอเบา
เชียงใหม่-ปอยาปลาว, อีสาน-ปอหนู เพชรบุรี-แขนงดาว สุราษฎร์-พังแล

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เขตร้อน มีทั้งต้นและไม่มีปุ่ม บางชนิดลักษณะคล้ายกระบองเพชร น้ำยางมีสีขาว บางชนิดใช้เป็นไม้ประดับมีสีส้มระยิบระยับได้แก่ คริสมาสต์, โกสน, โป๊ยเซียน, หางกระรอก, บัตตาเวีย, พญาไร้ใบ, ส้มเซ่ง ลักษณะทั่วไป พรรณไม้ยืนต้น (ไม้พุ่ม) Shrub เจริญเติบโตได้ดีกลางแจ้ง (แสงแดดเต็มวัน) ต้องการน้ำน้อย (keep fairly dry) ความสูง >2 เมตร ใบเดี่ยว เรียวสลับรูปวงรี รูปไข่ กิ่งก้านมีขน (แดงปนน้ำตาล) ดอก-ช่อ ออกที่ซอกใบชั้นสลับ ชนิดเดียวกับคำแสด (mallotus) คำแสด *Mallotus philippensis* (Lam) muell arg (monkey-faced tree)

สรรพคุณ

รากน้ำต้มราก กินเป็นยาบำรุงหลังการคลอดบุตร รากตำเป็นยาพอกรวมกับสมุนไพรอื่นๆ พอกศีรษะแก้ปวดต้น น้ำต้มต้น, ใช้เป็นยาล้างแผล

7) นมสวรรค์

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clerodendrum paniculatum* Linn.

ชื่อวงศ์ VERBERNACEAE

ชื่ออื่น นมสวรรค์ นมหวัน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นตรงเป็นเหลี่ยม สีเหลี่ยมเป็นข้อ ๆ ไม่มีกิ่ง แต่มีก้านใบแตกออกจากลำต้นโดยตรง

ใบ สีเขียวแกมดำ ผิวใบระคายเล็กน้อย ขอบใบเป็นแฉก 5 แฉก ปลายแฉกแหลม

ดอก ดอกออกตรงยอด มี 2 ชนิด คือ สีขาวกับ สีแดง

ผล เมื่อดอกร่วงจะกลายเป็นผลสีเขียว มีกลีบ ผลสีแดงหรือสีขาวตามชนิดสีของดอกแต่มี 3 กลีบและมีเมล็ดข้างใน 6 เมล็ด ประกอบกันเป็นคู่

สรรพคุณ

ใบสดขี้ด้วยมือผสมกับปูน พอกนวม แก้นมกัลด น้ำนมไม่ออก

ราก ตำผสมกับสุราขาวคั้นเอาน้ำทำแก้พิษ แผลงักัดต่อย

ใบ แก้ลมในทรวงอก แก้พิษฝีดาษ

ดอก แก้โลหิต ในท้อง แก้พิษฝีกาฬ

ต้น แก้วพิษตะขาบ พืชเมงป่อง

ราก แก้ไข้ โลหิต แก้ไขเหนือ ขับลมให้ชานออกมาทั่วตัว

8) ตังตัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Getonia floribunda* (Roxb.) Lam.

ชื่อวงศ์ Combretaceae

ชื่ออื่น ฮวงสุ่ม ข้าวดอกแตก

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ข้าวดอกแตกเป็นพุ่มไม้พุ่มเลื้อยขนาดกลาง กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว รูปไข่ปลายแหลม โคนมน เนื้อคล้ายกระดาษ ท้องใบมีขนสีน้ำตาลอ่อนออกตรงข้ามกัน ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอดกลีบรูปหอกปลายแหลม 5 แฉก สีเขียวอมเหลือง ผลรูปรี ปลายผลมีกลีบรองดอก 5 กลีบ มีขนมาก เกิดตามป่าโปร่ง ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

สรรพคุณ

ใบ ช่วยให้เจริญอาหาร สามารถ ขับพยาธิ ระบายท้อง จุกเสียด แก้บิด ไข้ป่า ทาแผลเรื้อรัง ราก แก้วพิษงู

9) เฌียงพ้านางแอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Carallia brachiata* (Lour.) Merr.

ชื่อวงศ์ RHIZOPHORACEAE

ชื่ออื่น โองัน่ง; แสนพ้านางแอ; สันพ้านางแอ (ไทย); บงมั่ง (ปราจีน); บงนั้ง (อุคร); เฌียงพ้า; กวางล่ามา (ตราด)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นพรรณไม้ยืนต้นขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ แตกกิ่งก้านสาขาตรงเรื้อนยอดของต้น เปลือกต้นเป็นสีน้ำตาลและขรุขระเส้นเล็ก

ใบ เป็นไม้ใบเดี่ยว ออกใบสลับกันไปตามลำต้น มีสีเขียว มีเนื้อที่แข็ง ลักษณะของใบจะคล้ายกับใบไทรย่อยใบดกและหนาที่บ

ดอก ออกเป็นช่อ อยู่ตรงส่วนปลายของลำต้น ดอกของต้นเฌียงพ้านางแอนี้มีขนาดเล็ก และมีสีเขียวๆ เหลืองๆ

ผล ออกเป็นช่อ อยู่ตรงส่วนปลายของลำต้น ดอกของต้นเฌียงพ้านางแอนี้มีขนาดเล็ก และมีสีเขียวๆ เหลืองๆ

สรรพคุณ

เปลือก ใช้ปรุงเป็นยาแก้ไข้ระงับความร้อน แก้ไข้จับเส่มหะ และ โลหิต

10) ขะย่อมหลวง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rzuvolfia cambodiana* Pierre ex Pitard

ชื่อวงศ์ APOCUNACEAE

ชื่ออื่น นางแย้ม(นครราชสีมา) ขะย่อมดินหมา ขะย่อมหลวง(เหนือ) ระย่อมใหญ่

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้พุ่ม มีความสูงประมาณ ๐.๓๐-๑.๐๐ เมตร และจะมีน้ำยางสีขาว

ใบ มีลักษณะเรียว และเรียงรอบข้อ ๆ ละ ๓ ใบ เป็นรูปขอบขนาน หรือ รูปหอกกลับ มีความกว้างประมาณ ๓.๕-๖ ซม. ยาวประมาณ ๑๒-๓๐ ซม. ตรงปลายใบและโคนใบจะเรียวแหลม หรือ อาจจะเป็นหางยาว ส่วนตรงปลายสุดนั้นจะแหลม หรือ มน แผ่นนั้นจะบาง และเส้นใบจะมี ๑๐-๑๖ คู่ ก้านใบจะมีความยาวประมาณ ๑-๓ ซม.

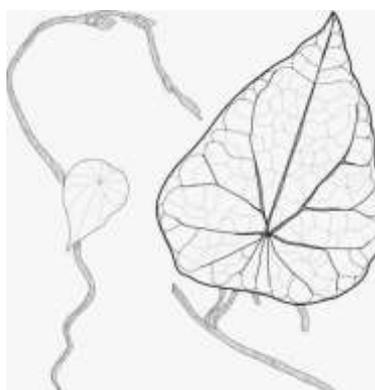
ดอก จะออกช่อไกล่ยอด มีสีขาวย ช่อดอกนั้นจะยาวประมาณ ๕-๑๐ ซม. ก้านดอกมีความยาว ๑-๕ ซม. ก้านดอกจะยาว ๔-๖ มม. กลีบดอกจะมีประมาณ ๕ กลีบ เป็นรูปไข่ปลายมน เมื่อดอกจะยังตูมอยู่ กลีบดอกนั้นจะบิดเป็นเกลียว และช่อดอกจะยาวประมาณ ๑๔ มม. มีสีแดง ปากท่อด้านในจะมีขน

ผล จะมีลักษณะเป็นผลแผ่แต่จะไม่ติดกัน มีน้ำมาก เป็นเหมือนรูปไข่ หรือ รูปรี ตรงหัวและท้ายจะแหลม มีความกว้างประมาณ ๕-๖ มม. มีความยาว ๘-๑๐ มม. ผลอ่อนนั้นจะมีสีเขียว และเมื่อผลแก่จะมีสีเลือดหมู ภายในจะมีเมล็ดเดี่ยว

สรรพคุณ

ราก จะมีแอลคาลอยด์อยู่หลายชนิด ใช้รักษาอาการไอ และเป็นยาบำรุงประสาท

11) เถากันปิด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Stephania japonica* (Thunb.) Mier var. *discolor* (Bl.)

ชื่อวงศ์ Menispermaceae

ชื่ออื่น ไบกันปิด บึงปอน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเลื้อย ลำต้นเกลี้ยง ใบเดี่ยวเรียงสลับ ตัวใบรูปหัวใจ โคนใบตัดปลายใบแหลม ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนประปรายด้านหลัง หรือมีขนทั้งสองด้านยาว 3-14 ซม. กว้าง 2-12 ซม. ก้านใบติดด้านหลังใบไกล่โคนใบ ยาว 2-10 ซม. ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกขนาดเล็กแยกเพศ ผลกลมเบี้ยวขนาดประมาณ 0.5 ซม. ผลสุกสีแดง พบตามป่าเบญจพรรณตามเรียกสวนที่รกร้างทั่วไป

สรรพคุณ

ทั้งต้น แก้คัน

ราก มีรสขม เป็นพิษ ใช้เบื่อปลา แก้ไข้ แก้ท้องเสีย แก้โรคทางเดินปัสสาวะ

12) สวอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vitex pubescens* Vahl.

ชื่อวงศ์ LABIATAE (VERBENACEAE)

ชื่ออื่น ดินนง (ภาคเหนือ) ลำปูนชามอ (เขมร จันทบุรี) สมอดินเป็ด (ราชบุรี) ประจวบคีรีขันธ์) สมอนน (ประจวบคีรีขันธ์) สมอหลวง (ชลบุรี) สวองดินเป็ด สวองใหญ่ (สระบุรี) สวองหิน (สระบุรี นครราชสีมา)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

สวองเป็นไม้ต้น ผลัดใบ สูง 10–20 ม. ลำต้นแตกกิ่งต่ำ เปลือกสีน้ำตาลแกมเหลือง กิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบ ประกอบรูปนิ้วมือ เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก ก้านช่อใบยาว 5–16 ซม. มีก้านแผ่อก

ทั้งสองข้างตลอดความยาวของก้าน กว้าง 1–6 ซม. มีใบย่อย 3 ใบ แผ่นใบย่อยรูปรี หรือรูปรีแกมรูปไข่ กว้าง 5–7 ซม. ยาว 11–23 ซม. ปลายเรียวแหลม หรือมน โคนสอบแหลม ผิวด้านบนมีขนประปรายโดยเฉพาะบริเวณเส้นกลางใบ ด้านล่างมีขนนุ่ม เส้นแขนงใบย่อย 17–27 คู่ ก้านใบย่อยสั้น ดอก เล็ก สีชมพูแกมม่วง ออกเป็นช่อแยกแขนงที่ปลายกิ่งและตามง่ามใบใกล้ปลายกิ่ง ผล รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 0.5–0.6 ซม. มีเนื้อบางๆ หุ้ม ฝาปิดขั้วผลยาวประมาณหนึ่งในสี่ของตัวผล ผลแก่สีม่วงคล้ำถึงดำ มี 1 เมล็ด

สรรพคุณ

ราก แก้เสมหะ แก้ปวดบวม แก้ไข้ ต้น แก้มาลาเลีย

เปลือก แก้บวมเคล็ด แก้ปวดท้อง ใบ แก้ปัสสาวะดำ พอกแผล ผล แก้บิด

13) องุ่นป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ampelocissus martinii* Planch.

ชื่อวงศ์ VITACEAE (VITIDACEAE)

ชื่ออื่น เครืออีโกย (อีสาน) กุ่ย (อุบล) เถาวัลย์ขน (ราชบุรี) ส้มกุ่ม (ประจวบฯ) ตะเปียงจู

องุ่นป่า (สุรินทร์)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อยล้มลุก หลายฤดู ลำต้นไม่มีเนื้อไม้ ใบเดี่ยวรูปหัวใจเว้าลึกเป็น 5 พู ผิว ใบอ่อนมีขน เป็น

เส้นใยแมงมุมปกคลุม มีขนอ่อนสีชมพูที่มีต่อมแซม (glandularhair) ขอบใบหยักฟันเลื่อย ดอก ออกเป็นช่อแบบพานิกิล (panicle) ดอกย่อยมีขนาดเล็กสีชมพูอ่อน กลีบดอก 4 กลีบ การขยายพันธุ์ ด้วยเมล็ดหรือแตกยอดใหม่จากเหง้าใต้ดิน นิเวศวิทยาและการแพร่กระจาย พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณในที่ร่มชื้นเถาจะงอกในช่วงฤดูฝน

สรรพคุณ

ผลอ่อนมีรสเปรี้ยว แก้ไข้ ชาวบ้านจะจิ้มเกลือก่อนรับประทานจะลดอาการระคายคอ

14) ประคำไก่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Drypetes roxburghii* Wall.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

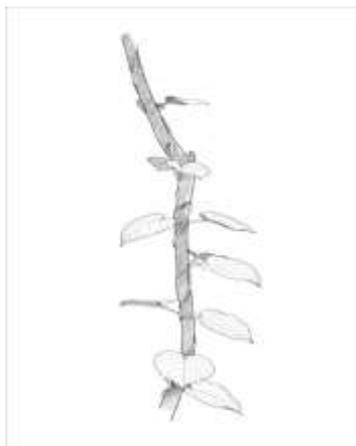
ชื่ออื่น คือ มะคำไก่

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ประจำไม้เป็นไม้ต้น ต้นและกิ่งก้านสีขาวนวลกิ่งทอดห้อยลง ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปรี โคนใบ
 เบี้ยวใบหนาสีเขียว เป็นมัน ดอกเพศผู้และเมียอยู่ต่างต้นกัน ผล รูปทรงกลมสีขาวอมเทา สุกสีดำ
สรรพคุณ

ต้นเป็นยาเย็น ขับปัสสาวะ เป็นยาระบายและกระตุ้นความรู้สึกทางเพศ ใบ ผล และ
 เมล็ด กินเป็นยาลดไข้ แก้หวัด และแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

15) กระทุงหมาบ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dargea volubilis* Benth.ex Hook.

ชื่อวงศ์ ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น ผักอ้วนหมู เครือเขาหมู (ภาคเหนือ); กระทุงหมาบ้า คันทุน สุนัขบ้า (ภาคกลาง);
 มวนหูกวาง (เพชรบุรี); เถาวัน (บึงขี้ไต้)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้เลื้อย มีลำต้นเป็นเถากลม เนื้อแข็ง เปลือกมีสีน้ำตาลอ่อน ลำต้นเถาพาดพันตามต้นไม้ใหญ่

ใบ ใบเป็นใบเดี่ยว ใบมีลักษณะเป็นรูปไข่ ปลายใบยาวเรียว โคนใบมน หรือเว้า ขนาดของใบ กว้างประมาณ ๑.๕-๔ นิ้ว ยาวประมาณ ๒.๕-๔.๕ นิ้ว เนื้อผิวใบค่อนข้างหนา หลังใบมีสีเขียวเข้ม ใต้ท้องใบมีสีเขียวอ่อนกว่า ก้านใบยาว ๑.๕-๒.๕ นิ้ว

ดอก ดอกออกเป็นช่อตามบริเวณง่ามใบ ลักษณะของดอกเป็นดอกที่มีขนาดเล็ก มีกลีบดอกและกลีบรองกลีบดอกอย่างละ ๕ กลีบ กลีบดอกยาวประมาณ ๒ มม. โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นท่อน ส่วนปลายกลีบก็จะแยกออกกันเป็นแฉกรูปเหลี่ยม ดอกเมื่อบานเต็มที่มีขนาดกว้างประมาณ ๑.๕ ซม.

ผล ผลมีลักษณะเป็นฝัก มีความกว้างประมาณ ๑๖-๓๐ มม. ยาวประมาณ ๗.๕-๑๐ ซม. เปลือกฝักมีสีเหลือง ข้างในฝักมีเมล็ด เป็นรูปรีกว้าง ยาวราว ๑.๒ ซม.

สรรพคุณ

ลำต้น แก้โรคตา แก้หวัด ทำให้จาม พิษงูกัด ใบ แก้แผลที่ถูกน้ำร้อนลวก แก้บวม แก้ฝี ราก ทำให้อาเจียน ขับพิษร้อน กระทุ้งพิษ พิษฝี พิษไข้หัว ไข้กาฬ แก้ปัสสาวะพิการ แก้พิษน้ำดีกำเริบ ช่วให้นอนหลับ ผล เป็นยารักษาโรคให้สัตว์ เถา เป็นยาเย็นขับปัสสาวะ

16) หญ้าไต้ใบ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus urinaria* Linn.

ชื่อวงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ไฟเดือนห้า มะขามป้อมดิน หมากไข่หลัง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พืชล้มลุกอายุปีเดียว หรือหลายปี สูง ๕๐ - ๖๐ เซนติเมตร ใบเดี่ยว ขนาดกว้าง ๓ - ๑๐ มิลลิเมตร ยาว ๖-๒๐ มิลลิเมตร รูปไข่ปลายมนหรือมีกึ่งหนาม เรียงตรงข้ามบนกิ่งที่แตกแขนง ออกจากลำต้น มีขนประปรายที่ท้องใบ เส้นใบและขอบใบ ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน ดอกตัวเมียเกิดที่โคน ๑ ดอก ดอกตัวผู้เป็นกระจุก ๕ - ๖ ดอก ที่ปลายช่อ ดอกขนาดเล็ก ๒ - ๓ มิลลิเมตร ผลแห้งแตกได้ขนาด ๒ - ๓ มิลลิเมตร

สรรพคุณ

ใบ แก้ไข้ แก้ปัสสาวะขัด เป็นนัว
 ราก แก้ท้องเสีย เป็นหวัด บำรุงธาตุ
 ต้น แก้ไข้หวัด แก้บวม แก้ฝี ฟกช้ำ
 ผล แก้พิษตานซาง แก้ไข้

17) กิ่งกล่อม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polyalthia suberosa* (Roxb.) Thwaites

ชื่อวงศ์ ANNONACEAE

ชื่ออื่น กระทุ้มกลอง กระทุ้มกลอง กลิ้งกล่อม ชั่งกลอง ท้องกลอง (ราชบุรี), กำจาย (นครสวรรค์, ประจวบคีรีขันธ์), ไคร้หน้า (อุตรดิตถ์), จิงกล่อม (ภาคใต้), ช่องกลอง (กาญจนบุรี), น้ำนอง (ปัตตานี, ภาคใต้), น้ำน้อย (เลย), ผักจ้ำ มะจ้ำ (ภาคเหนือ), มงจาม (อ่างทอง)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มกึ่งไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 2-5 ม. แตกกิ่งต่ำ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน หรืออาจมีขนสั้นๆ เหลืออยู่ตามเส้นกลางใบ

ดอกออกเดี่ยวๆ ตามด้านข้างของกิ่ง ตรงข้ามหรือเยื้องกับใบ หรือออกเหนือง่ามใบเล็กน้อย ก้านดอกเรียว กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูปไข่ ด้านนอกมีขน กลีบดอกสีเหลืองอมน้ำตาล เรียงสลับกัน 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ ขนาดใหญ่กว่ากลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้เล็ก มีจำนวนมาก อยู่ชิดกันแน่นเป็นพุ่มกลม

ผลเป็นผลกลุ่มมีจำนวนมาก อยู่บนแกนตุ้มกลม แต่ละผลกลม ผิวเรียบ สีเขียว เมื่อสุกสีแดง มี 1-2 เมล็ด

สรรพคุณ

ใบและกิ่ง พบสาร suberosol มีฤทธิ์ต้านเชื้อ HIV

18) มะเดื่ออุทุมพร

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ficus racemosa* Linn. (บางแห่งใช้ *Ficus glomerata* Roxb.)

ชื่อวงศ์ Moraceae

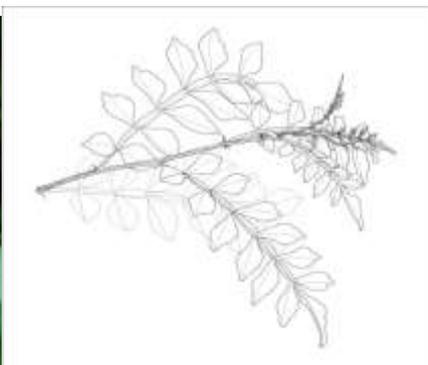
ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ สูง ๑๕-๒๐ เมตร ทรงพุ่มกว้าง ใบหนาทึบ ใบเดี่ยวรูปไข่หรือรูปใบหอก กว้างประมาณ ๑๐ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขนปกคลุม ก้านใบยาว ๕ เซนติเมตร หูใบรูปหอกยาวประมาณ ๒ เซนติเมตร ดอกเป็นช่อกลมมีลักษณะคล้ายผล ชาวบ้านมักเรียกช่อดอกนี้ว่าผลหรือ ลูกมะเดื่อ ช่อดอกออกเป็นกระจุกตามลำต้นและกิ่งแก่ ช่อดอกอ่อนสีเขียวเมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีแดงส้ม มีขนอ่อนปกคลุม เส้นผ่าศูนย์กลางช่อดอกประมาณ ๔ เซนติเมตร เกสรตัวผู้อยู่บริเวณรอบช่องเปิด เกสรตัวเมียอยู่ภายในโพรงช่อดอก ผลมีขนาดเล็ก เมล็ดขนาดเล็กยาวประมาณ ๑ มิลลิเมตร เมล็ดแข็ง สีเหลือง สรรพคุณ

เปลือก แก้ท้องร่วง ท้องเสีย ประคองเม็ดผื่นคัน และชะล้างบาดแผล ห้ามเลือด แก้อาเจียน ราก ไข่ไก่ไข่ กระทุ้งพิษไข่ กล่อมเสมหะและเลือด แก้ไข้หวัด ไข่กาฬ และไข่พิษทุกชนิด

19) คนทา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Harrisonia perforata* Merr.

ชื่อวงศ์ SIMAROBACEAE

ชื่ออื่น สีฟันคนทา สีฟันคนตาย กะลันทา จี สีฟัน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มรอเลื้อย ทอดกิ่งไปตามต้นไม้ใหญ่ สูง ๓ - ๖ เมตร เปลือกเรียบสีน้ำตาล มีขนปกคลุมทั่วไป ใบประกอบแบบขนนก ออกเรียงสลับกันและแกนใบแผ่ออกเป็นปีกแคบๆ ใบย่อย ๑๐ - ๑๕ ใบ ใบรูปรีขนาด ๒x ๓ เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือมน ขอบใบหยักตื้นๆ ใบอ่อนสีแดง แผ่นใบห่อตัวเล็กน้อย ดอกช่อ ดอกย่อยขนาด ๕ - ๘ มิลลิเมตร กลีบดอก ๔ - ๕ กลีบ รูปขอบขนานด้านนอก กลีบดอกสีม่วงแดง ด้านในสีขาว ผลกลมหรือแป้น เนื้อผลแข็ง เมล็ด ๑ เมล็ด สีน้ำตาล

สรรพคุณ

เปลือกต้น และราก รักษาอาการไข้ อาการท้องร่วง โรคทางเดินอาหาร

20) ตะไคร้ต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cymbopogon citratus* Stapf.

ชื่อวงศ์ GRAMINEAE

ชื่ออื่น ภาคเหนือ : จะไค (Cha-khai) จะไค้ (Cha-khai)
ภาคใต้ : ไคร (Khrai)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกที่มีอายุได้หลายปี ชอบดินร่วนซุย ปลูกได้ดีตลอดปี ใบสีเขียวยาวแหลม ดอกฟูสีขาว หัวโตขึ้นจากดินเป็นกอๆ กลิ่นหอมฉุนค่อนข้างร้อน

สรรพคุณ

ลำต้นแก่หรือเหง้า แก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ ขับปัสสาวะ แก้ไข้ ขับประจำเดือน

21) ก้างปลาขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hymenocardia wallichii* Tul.

ชื่อวงศ์ Euphorbiaceae

ชื่ออื่น หูลิง (นครราชสีมา), หูด่าง (สุรินทร์), หมักแปบ (พิษณุโลก), แปบหัวลิง (ภาคใต้);, แปบ (ชลบุรี), แควบ, ก้างปลาขาว (สุโขทัย)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น ไม้พุ่มขนาดกลาง สูงประมาณ 2 เมตร ขึ้นรวมกันเป็นกลุ่มกอ ต้นที่ยังเล็กจะมีหนามที่โคนใบ

ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปรีแกมรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน ผิวใบและขอบใบเรียบ

ดอก เป็นดอกเดี่ยว ออกเป็นกระจุกจากเดียวกันที่ซอกใบ ส่วนของรังไข่แบนคล้ายเหรียญ ส่วนปลายหักเว้า มีพูยาวสีแดงยื่นออกมา 2 อัน

ผล เป็นผลแบนทรงกลม ขนาดเท่าเหรียญบาท มีรสเปรี้ยว

สรรพคุณ

เนื้อไม้ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย และไตพิการขับปัสสาวะ

22) บวบลม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dischidia rafflesiana* Wall.

วงศ์ ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น โกลฐพุงปลา จุกโรหิณี เถาพุงปลา กล้วยไม้ บวบลม นมตำไร

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น ไม้เถาเกาะอยู่ตามต้นไม้อื่น โดยรากเกาะกิ่งงอกออกตามข้อ

ใบ ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามกัน รูปโล่ ขนาดประมาณ 1 นิ้ว ผิวเรียบ

ดอก ดอกช่อขนาดเล็ก 6-8 ดอก ออกตามง่ามใบ กลีบรูปคนโทสีเหลืองแกมเขียว

ผล เป็นฝัก ยาวประมาณ 5-7.5 ซม. สีเหลืองแกมส้ม

สรรพคุณ

ทั้งต้นต้มน้ำดื่ม แก้ปวดท้องโรคระเคาะอาหารอักเสบ ใช้เขี่ยยาอาการท้องเสีย แก้อ่อนเพลีย บำรุงกำลัง และแก้หอบหืด.

23) พญามุตติ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Grangea maderaspatana* (Linn.) Poir.

วงศ์ COMPOSITAE

ชื่ออื่น หัวจามหลวง (เชียงใหม่), พญามุตติ (สุพรรณบุรี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้ล้มลุก ลำต้นจะชูขึ้นมีความสูงประมาณ 10-55 ซม. ทอดนอนไปตามพื้นดิน จะมีขนเป็นสีขาว และมีต่อม มักจะแตกกิ่งก้านมากตรงโคนต้น

ใบ จะออกเรียงสลับกัน โคนใบจะสอบแคบ ขอบใบจักเว้าลึกข้างละประมาณ 3-4 หยักหยัก นั้นค่อนข้างมน สีเขียวอ่อน ไม่มีก้านใบ ส่วนผิวใบนั้นจะมีขนนุ่มทั้งสองด้าน

ดอก จะออกเดี่ยว ๆ เป็นกระจุกสีเหลือง ตรงปลายยอดตรงข้ามกับใบ ก้านดอกนั้นจะมีขนนุ่ม เป็นสีขาว ตรงปลายจะแหลมและวงในจะเป็นรูปรี ตรงปลายกลมหรือมน เป็นสีเขียว และจะมีขน

นุ่นหนาแน่น มีดอกตัวเมียจะอยู่นอกหลายวง กลีบดอกจะเป็นเส้นด้ายและสั้น ตรงโคนนั้นจะเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวยมีขนสั้น และมีต่อมกระจาย ผล ผลแห้งจะมีผิวเกลี้ยง และมีต่อมกระจายตรงขอบนั้นมีขน

สรรพคุณ

ทั้งต้น ใช้เป็นยาขับลมในลำไส้ ทำให้เจริญอาหาร รักษาการท้องขึ้น ท้องอืด ท้องเฟ้อ และท้องร่วง ใบ ใช้เป็นยารักษาอาการไอ และเป็นยาปฏิชีวนะฆ่าเชื้อแผลหรือใช้น้ำคั้นจากใบหยอดหู รักษาอาการหูเจ็บ

24) เถาวัลย์เหล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ventilago Calyculata* Ful.

ชื่อวงศ์ RHAMNACEAE

ชื่ออื่น กะเหรียงแดง, เกือก้องแกบ, แสงอาทิตย์, เถาวัลย์, ย่านอิเหล็ก (ไทย), แสงพระอาทิตย์ (ประจวบ), เกือก้อง, หนามหัน (พายัพ), ปลอกเกลบ (บุรีรัมย์), กะเลียงแดง (ศรีราชา), ทรงแดง (ใต้)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้เถาขึ้นต้น ชอบเลื้อยตามต้นไม้และกิ่งไม้

ใบ จะเป็นสีเขียวรูปไข่ยาว ๆ ตรงปลายใบจะแหลม ริมใบจักตื้น ใบจะมีความยาวประมาณ 14 ซม. และกว้างประมาณ 4-5 ซม. ก้านใบสั้น ลักษณะใบจะมีลักษณะคล้ายใบเล็บมือนาง หรือ

กระดังงาไทย

สรรพคุณ

ใบ นำไปปิ้งไฟให้กรอบ แล้วใช้ชงน้ำกินต่างน้ำชา เป็นยาขับปัสสาวะ และทำให้เส้นเอ็นในร่างกายอ่อนดี เถา ใช้หั่นตากแดด แล้วนำไปปรุงเป็นยากินรักษาโรคกษัย

25) ประดู่ส้ม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bischofia javavanica* Blume.

ชื่อวงศ์ PAPILIONEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้กึ่งผลัดใบยืนต้นขนาดใหญ่ สูง 20 – 30 เมตร เรือนยอดหนาทึบ ลำต้นอ้วน เปลือกต้นเป็นสีน้ำตาลเข้มเกือบดำ ไม่แตกร่องเกลี้ยง เปลือกชั้นในเป็นสีดำอมชมพู มียางสีแดง แก่นเป็นสีเหลืองหรือสีน้ำตาล ใบ เป็นใบประกอบ มีใบย่อย 4 – 5 ใบ รูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายและโคนใบแหลมเกือบมน สีเขียวเข้ม ใบแก่จะบางเหนียว ใบแห้งเป็นสีน้ำตาลเข้ม ดอก เป็นสีเหลืองอม

เจียว ออกเป็นช่อยาว แยกเพศและแยกต้น ดอกตัวผู้มีกาบเป็นรูปหอก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ไม่มีกลีบ
 ดอก เกสรตัวผู้ 5 อัน เกสรตัวเมียที่เป็นหมันเป็นแผ่นกว้าง ก้านเกสรสั้น ไม่มีหมอนรองดอก ดอก
 ตัวเมียมีข้อ ด้านบนหนา กลีบเลี้ยงโค้งเข้าตรงกลาง ก้านเกสรตัวเมียสั้นปลายแยกเป็น 3 แฉก โคน
 กลีบ ผล กลม เป็นช่อยาวห้อยลงเป็นพวง ผลอ่อนสีเขียวเข้ม เมื่อสุกเป็นเหลืองอมน้ำตาล มีเมล็ด
 2 – 4 เมล็ด มีเนื้อหุ้ม รับประทานได้ ดอกจะออกช่วงฤดูร้อน

สรรพคุณ

ผลมีรสเปรี้ยวทำให้ชุ่มคอ

26) ปอสา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Broussonetia papyrifera*

ชื่อวงศ์ MORACEAE

ชื่ออื่น ปอกระสา

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้นมีลักษณะกลมเปลือกลำต้นเรียบ สีน้ำตาลเข้ม หรือมีลายดำน้ำตาลดำแกมม่วงหรือสี
 อื่น ๆ แล้วแต่พันธุ์เมื่อตัดต้นหรือกิ่งพบว่าระหว่างเปลือกกับแกนของลำต้น จะมีน้ำยางสีขาวข้น
 ไหลออก ลักษณะใบมีขนอ่อนปกคลุมขอบใบหยักคล้ายฟันเลื่อย ปลายใบแหลม หลังใบมีสีเขียวแก่

ท้องใบสีเขียวอ่อนอมขาวสะท้อนแสง ดอก มี 2 ชนิด คือ ดอกตัวเมียและดอกตัวผู้แยกจากกันคนละต้น เป็นต้นตัวเมียและต้นตัวผู้ ประกอบด้วยกลุ่มดอกค่อนข้างแน่น ดอกอ่อนมีสีเขียว ขอกเกสรตัวเมียมีลักษณะยาว 1-3 เซนติเมตร อยู่โดยรอบ เมื่อดอกแก่ได้รับการผสมแล้ว แต่ละดอกจะเจริญไปเป็นผล มีลักษณะเป็นท่อนเล็ก ๆ สีแดงอมส้ม อ่อนนุ่มภายในมีเมล็ดขึ้น โดยมีส่วนของเมล็ดติดอยู่ด้านปลายผล

สรรพคุณ

ผลสุก ใช้บำรุงไต แก้อ่อนเพลีย ราก ใช้แก้ไข แก้อาเจียน น้ำยางจากลำต้น ใช้แก้การบวมน้ำ เปลือกลำต้น ใช้ห้ามเลือด

27) เจตพังคี

ชื่ออื่น   ขนาดตะกั่ว เปล้าเงิน ทองตาพราน ใบหลังขาว เปล้าน้ำเงิน มนเขา สมิ

ชื่อวิทยาศาสตร์   *Cladogynos orientalis* Zipp.ex.Span.

ชื่อวงศ์   EUPHORBIACEAE

ลักษณะทั่วไป   ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ ๑ - ๒ เมตร ใบเดี่ยวเรียงสลับ ใบรูปไข่หรือรี กว้าง ๓ - ๘ เซนติเมตร ยาว ๕ - ๑๕ เซนติเมตร ท้องใบมีขนสีขาว ดอกช่อออกตามซอกใบ ไม่มีกลีบดอก ผลแห้ง ไม่แตก มี ๓ พู ในพุมีเส้นใยสีขาว

สรรพคุณ ราก มีกลิ่นหอม ใช้ขับลม แก้ท้องอืด ปวดแน่นท้องผสมกับรากกายาน บำรุง
หัวใจ บำรุงธาตุ
ทั้งต้น ต้มหรือคองเหล้าแก้จุกเสียด ท้องร่วง

28) ถอบแถบเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Connarus semidecandrus* Jack.

ชื่อวงศ์ CONNARACEAE

ชื่ออื่น ขางน้ำครั่ง, ขางแดง, ขางขาว, จี้อ้ายเครือ (ภาคเหนือ), ทอบแถบ, จำพะาะ, กะลำพะาะ (ไทยภาคกลาง), เครือไหลน้อย (เชียงใหม่), ลาโพ, หมากสง (ภาคใต้), ไม้ลำพะาะ, ลำพะาะ, คอนดิน (ภาคตะวันออกเฉียงใต้)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้เถา หรือพรรณไม้พุ่มเลื้อย กิ่งก้านที่อ่อนจะมีขน

ใบ จะเป็นใบประกอบ และมีใบย่อยประมาณ 3-7 ใบ ลักษณะของใบนั้น จะเป็นรูปรี หรือรูปหอก ตรงปลายใบจะทู่หรือเรียวแหลม ส่วนโคนใบนั้นจะสอบแคบ หรือมน ขอบใบจะเรียบ เนื้อใบนั้นค่อนข้างหนาและมันคล้ายแผ่นหนังใบจะมีความยาวประมาณ 4-25 ซม. และกว้างประมาณ 2-9 ซม. เส้นใบจะมีประมาณ 4-12 คู่

ดอก จะออกเป็นช่อ ตรงปลายยอด ช่อดอกนั้นจะมีความยาวประมาณ 35 ซม. และจะมีขนเป็นสีน้ำตาลปนเหลือง หรือสีสนิมเหล็ก ส่วนกลีบรองกลีบดอกนั้นจะมีอยู่ประมาณ 5 กลีบ จะมีลักษณะเป็นรูปไข่ หรือรูปรี ตรงปลายนั้นทู่หรือแหลม ด้านนอกจะมีขนนุ่ม ส่วนด้านในนั้นจะเกลี้ยง และกลีบดอกจะมีลักษณะเป็นรูปหอก หรือรูปขอบขนานแคบด้านนอกจะเกลี้ยง แต่ตรงขอบและตรงปลายนั้น มักมีต่อม

เกสร เกสรตัวผู้จะมีอยู่ประมาณ 10 อัน สั้น 5 อัน และยาว 5 อัน ส่วนรังไข่ นั้นจะมีประมาณ 5 ช่อง และมีขนนุ่มหนาแน่น

เมล็ด(ผล) ผลจะมีลักษณะเปลือกบาง ด้านนอกจะเกลี้ยง ส่วนด้านในจะมีขนนุ่ม และโคนมัน สอบเข้าหากัน เมื่อผลนั้นแก่จัดจะปริแยกออกจากกันทางด้านข้าง ผลโตประมาณ 1-2 ซม. และยาวประมาณ 1.5-3.5 ซม. มีก้านยาวประมาณ 5-15 มม. ภายในจะมีเมล็ดเพียง 1 เมล็ด ตรงโคนจะมีเนื้อสีเหลืองหุ้ม

สรรพคุณ ทั้งต้นและใบ ใช้เป็นยารักษาพิษตานซางและไข้ เป็นยาระบาย ขับพยาธิ ใบ ใช้ต้มกิน รักษาโรคเจ็บหน้าอก ราก รักษาไข้

29) มะลิวัลย์ป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ Jasminum

ชื่อวงศ์ OLECEAE

ชื่ออื่น มะลิวัลย์ป่า มะลิเขา

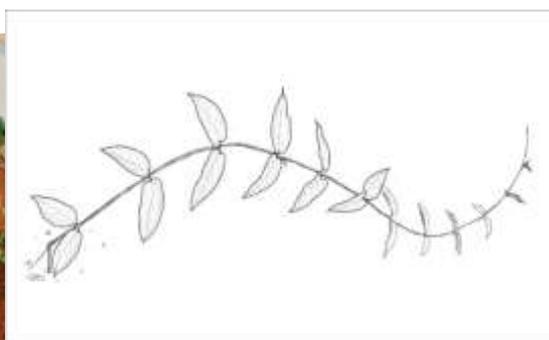
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อยพาดพันต้นไม้อื่นหรือก้นหินแหลมตามเขาหินปูน ใบเดี่ยวรูปหอกปลายแหลมเล็กยาว ดอกเล็กเรียวยาวแหลมกลีบเล็กยาวสีขาวหอมเย็น เป็นพืชอิงอาศัย น้ำหวานจากดอก เป็นอาหารของแมลงและนกป่าบางชนิด เช่น ผีเสื้อ ต่อ แตน แมลงภู่ นกกระจิบ นกกินปลี ขึ้นทั่วไปตามเขาหินปูน ในเขตวนอุทยานถ้ำเพชร ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด

สรรพคุณ

ดอก รสหอมเย็น ผึ้งแคคไให้แห้ง ชงน้ำดื่ม บำรุงหัวใจ บำรุงครรภ์ แก้ไข้ตัวร้อน ราก รสเย็น จืด ต้มน้ำดื่ม ถอนพิษยาเบื่อเมา ถอนพิษไข้ ถอนพิษอักเสบต่างๆ

30) เถาตุตหมา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pacderia tomentosa* Blume Var *glalar* Kurz- *Pacderia linearis* Hook.f- *Pacderia*

Foetida

ชื่อวงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น ตดหมูตดหมา (อีสาน) ตูดหมูตูดหมา (ภาคกลาง) ชื่อท้องถิ่น พาโหม กะพังโหม

คหฺมฺคฺคหฺม

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่นอายุหลายปี

ราก สะสมอาหารใต้ดินลักษณะอวบน้ำ สีขาวครีมเถาขนาดเล็กสีเขียวเข้ม

ใบ รูปรียาวปลายใบแหลม ขอบใบหนา แผ่นใบเรียบ สีเขียวเข้ม ออกเป็นคู่ตรงข้ามกันมี
กลิ่นเหม็นรุนแรง

ดอก ดอกขนาดเล็กออกตามซอกใบ

สรรพคุณ

รากเป็นยาบำรุงกำลัง

31) ชีแเรด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Streblus ilicifolius* Corner

ชื่อวงศ์ Moraceae

ชื่ออื่น ผักและ หนามหัน ฮาย หนามงับ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์:

เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง มีหนามแหลม กิ่งอ่อนมีขนประปรายและขนดก ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับกัน ช่อใบย่อย รูปขอบขนาน ปลายใบมน โคนใบตัด ขอบใบมีขน ดอกช่อแยกเป็นแขนง ประกอบด้วยช่อย่อยกระจุกแน่น

สรรพคุณทางยา

แก้ปวดเมื่อย บำรุงโลหิต แก้การอักเสบภายใน ส่วนที่ใช้ ลำต้นและรากแห้ง

32) เถาน้ำนอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Thumbergia laurifolia* Lindl.

วงศ์ Acanthaceae

ชื่ออื่น กำลิ่งช้างเผือก ขอบชะนาง เครือเขาเขียว ยาเขียว (ภาคกลาง) ภาย รวงเย็น (ยะลา) จอลอดิเออ ซั้งกะ ปั้งกะละ ปอหน่อเตอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ดูเหว่า (ปัตตานี) ทิดพิ (นครศรีธรรมราช) น้ำนอง (สระบุรี) ย่ำแย้ แอดแอ (เพชรบูรณ์)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อยหรือไม้เถา เนื้อแข็ง ใบ ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปไข่ ปลายใบเรียวแหลม โคนใบมนเว้า มีเส้น 3 เส้นออกจากโคนใบ ดอก มีสีม่วงอมฟ้า ออกเป็นช่อห้อยลงตามซอกใบ ใบประดับสีเขียวประแดง กลีบเลี้ยงรูปจาน ดอกรูปแตรสั้น โคนกลีบดอกสีเหลืองอ่อน เชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 4 อันผล เป็นฝักกลม ปลายเป็นจะงอย เมื่อแก่แตกเป็น 2 ซีก

สรรพคุณ

รากและเถา รับประทานแก้ร้อนใน กระหายน้ำ ใบและราก ใช้ปรุงเป็นยาถอนพิษไข้ เป็นยาพอกบาดแผล น้ำร้อนลวก ไฟไหม้ ทำลายพิษยาฆ่าแมลง พิษจากสตรีกินน้ำให้เป็นกลาง แก้หอบหืด

33) กั้นเถรา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Fagraea fragrans* Roxb.

วงศ์ LOGANIACEAE

ชื่ออื่น มันปลา ตำเสา มะชู

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 15 - 25 เมตร เปลือกสีน้ำตาลเข้ม แตกเป็นร่องลึกไม่เป็นระเบียบ

ใบ เดี่ยวออกตรงกันข้าม แผ่นใบรูปมนขนาดกว้าง 2.5 - 3.5 เซนติเมตร ยาว 8 - 11 เซนติเมตร ปลายใบแหลมหรือยาวเรียว ฐานใบแหลม โคนมน ดอก เริ่มบานสีขาว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลือง กลิ่นหอม ผลกลมเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 มม. สีส้มแล้วเปลี่ยนไปเป็นสีแดงเลือดนกเมื่อแก่เต็มที่ มีเมล็ดขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก

สรรพคุณ

แก่นมีรสฝาดใช้เข้ายาบำรุงธาตุ เน้นหน้าอก เปลือกใช้บำรุงโลหิต ผิวหนังพุพอง ปลูกเป็นไม้ประดับ

34) กระดังงาป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Artabotrys siamensis* Miq.

ชื่อวงศ์ ANNONACEAE

ชื่ออื่น การเวก กระดังงาजू กระดังงาเถา หนามควายหนอน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเนื้อแข็งขนาดใหญ่ เลื้อยพาดพุ่มไม้ไปได้ไกลนับสิบลเมตร ใบ เดี่ยว เรียงสลับระนาบ เดี่ยว รูปไข่กลับ มีขนตามเส้นกลางใบทั้งสองด้าน ก้านใบมีขนละเอียด ดอกมีกลิ่นหอม ออกเดี่ยว หรือเป็นกระจุก 2-3 ดอก สีเขียว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอมเขียว ดอกออกตรงกิ่งที่แปลงเป็นรูป ตะขอ กลีบดอกหนาแข็ง รูปขอบขนาน เรียงเป็น 2 วง ๆ ละ 3 กลีบ กลีบวงในมีขนาดเล็กกว่าวง นอกเล็กน้อย ขอบกลีบดอกโค้งลงทางด้านล่าง ผลกลมรี จำนวน 5-15 ดอกเป็นกลุ่มบนช่อกลม ผลสีเขียว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลือง

สรรพคุณ

ใบและเนื้อไม้ มีรสขมฝื่อน ต้มกินเป็นยาขับปัสสาวะ เปลือกต้น มีรสฝาดฝื่อน แก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ ดอก กลิ่นหอม ประุงเป็นยาหอม แก้ลมวิงเวียน จัดอยู่ในเภสัชทั้งเจ็ด บำรุงหัวใจ คนโบราณใช้ดอกทอดกับน้ำมันทำน้ำมันใส่ผม

35) หญ้าครุน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Panicum repens* L.

ชื่อวงศ์ GRAMINEAE

ชื่ออื่น หญ้าอ้อยน้อย หญ้าหวาย (อีสาน) หญ้าใบไผ่ หญ้าชันอากาศ หญ้าครุน หญ้าจิง แคมมัน

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ลำต้น เป็นพืชจำพวกหญ้าขน แต่ตามต้นใบไม่มีขน

ดอก ดอกกลมเล็กๆ สีขาว เป็นช่อกระจุก ออกตามยอด มีหัวเป็นข้อๆ คล้ายจิงแต่แข็งเหมือน

หวาย

สรรพคุณ

หัว แก้ทางเดินปัสสาวะพิการ ขับปัสสาวะ แก้ไตพิการ มีไขขาวในปัสสาวะ หรือเป็นตะกอน
ราก แก้ปัสสาวะพิการ แก้ไตทำงานไม่สะดวก แก้ไข้

36) กรวยป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Casaria grewiifolia* Vent. var. *grewiifolia*.

ชื่อวงศ์ Flacourtiaceae.

ชื่อพื้นเมือง : ก้วย ผีเสื้อหลวง สีเสื้อหลวง (ภาคเหนือ), ขุนเหยิง บุนเหยิง (สกลนคร), คอแลน (นครราชสีมา), ตวย (เพชรบูรณ์), ตวยใหญ่ ตานเสี้ยน (พิษณุโลก), ผ่าสาม (นครพนม, อุตรธานี)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ สูง 5-15 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ปลายแหลม โคนมนกว้าง มักเว้าเล็กน้อยที่รอยต่อก้านใบ ขอบจักถี่ แผ่นใบด้านบนเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อยที่เส้นกลางใบ ด้านล่างมีขนนุ่มทั่วไป ดอกมีจำนวนมาก ออกเป็นกระจุกเล็กๆ ตามง่ามใบที่ใบร่วงไปแล้ว ดอกสมบูรณ์เพศ สีขาวหรือเหลืองอมเขียว กลีบเลี้ยงเล็กไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 8-10 อัน ผลมีเนื้อ รูปไข่ ผิวเรียบ ผนังหนา สุกสีเหลือง เนื้อหุ้มเมล็ดสีสด

สรรพคุณ

ราก รสเมาเบื่อ แก้ท้องร่วง แก้ตับพิการ บำรุงตับ บำรุงธาตุ แก้วริดสีดวงต่างๆ แก้บิดมูกเลือด เปลือกต้น รสเมาขื่น บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง ขับผายลม บำรุงโลหิต เป็นยาคุมธาตุ สมานแผล แก้อูจจาระร่วง

ใบ รสเมาเบื่อ แก้พิษกาฬ แก้พิษอักเสบจากห้วกาศ แก้โรคผิวหนัง แก้วริดสีดวงจุมก แก้ผดผื่นคัน รักษา มะเร็งลาม

ดอก รสเมา แก้พิษกาฬ พิษไข้ตัว

ลูก แก้วบิดปวดแบ่ง แก้วเสมหะเป็นพิษ แก้วลึงท้องกัศเสมหะ แก้วน้ำลายเหนียว ฟอกโลหิต แก้ว
เถื่อนดอกตามไรฟัน

เมล็ด รสเมาเบื่อ แก้วริคสีดวงทวาร แก้วพยาธิผิวหนัง แก้วโรคผิวหนัง แก้วริคสีดวงจุมก ใช้เบื่อปลา

37) หิริญญิการ์

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Beaumontia brevityba*, Oliv.

ชื่อวงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น กระโหรงแดง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

หิริญญิการ์เป็นไม้เถาขนาดใหญ่มีกเถาเลื้อยเกาะพันต้นไม้อื่นสูงตั้งแต่ 3-15 เมตร ใบเป็นใบ
เดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่สลับทางกัน ใบหยาบหนารูปใบมนปลายใบแหลมเป็นติ่งขอบใบเรียบ
ยาวประมาณ 15-20 ซม. ดอกขนาดใหญ่สีขาวหรือเหลืองอ่อน ๆ ออกเป็นช่อ ช่อหนึ่งมี 6-11 ดอกมี
กลิ่นหอม รูปดอกคล้ายถ้วย ตอนปลายดอกบานกว้างออกเป็น 5 แฉก เกสรตัวผู้เกิดจากเนื้อโคน
กลีบยาวเป็นเส้นแยกออกจากกันกลีบละ 1 เส้น รวมเป็น 5 เส้น ดอกบานมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 6-8
ซม. ออกดอกตลอดปี

สรรพคุณ

เพาะเมล็ด บำรุงหัวใจ ถ้ากินมากมีโทษถึงตาย

38) กระดังงาต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cananga odorata* (Lamk.) Hook.f. et Th.

ชื่อวงศ์ Annonaceae

ชื่ออื่น เหลืองจันทร์ สะบันงา สะบันงาต้น (ภาคเหนือ)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นในตระกูลเดียวกับน้อยหน่าและการเวกสูง 8-15 เมตร ลำต้นตรง กิ่งมักจะงอกลง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปวงรีหรือรูปใบหอก กว้าง 5-7 ซม. ยาว 13-20 ซม. ขอบใบเป็นคลื่น เปลือกต้นเกลี้ยงสีเทา ดอกช่อออกเป็นกระจุก ที่ซอกใบ กระจุกละ 4-6 ดอก กลีบดอกสีเหลืองหรือเหลืองอมเขียว มีกลิ่นหอม ผลเป็นกลุ่มผล ผลแก่จะเปลี่ยนจากสีเหลืองอมเขียวเป็นสีดำสรรพคุณและส่วนที่นำมาใช้เป็นยา

สรรพคุณ

ใช้ดอกกระดังงาปรุงยาบางตำรับเพื่อแก้ลมและบำรุงเลือด ใบและเนื้อไม้ต้มกินเป็นยาขับปัสสาวะ

39) หญ้าดอกขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Leptochloa chinensis* (L.) Nees.

ชื่อวงศ์ Gramineae (Poaceae)

ชื่ออื่น หญ้ารังนก หญ้าดอกขาว หญ้าติดดิน น้ำนมราชสีห์เล็ก หัวหมู หญ้าสาม วัน ก้านรูปถั่วแระดิน ฝรั่งโคก หญ้าละออง หญ้าหมอน้อย หนวดหนา หญ้าดอกจิง หญ้าเหล่าฮก หญ้าเหนียมช้าง เชี่ยวไซ(จีน)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้ล้มลุกจำพวกหญ้า ลำต้นตั้งตรงเป็นสัน มีขน สูง 1 ฟุต ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ เป็นรูปไข่กลับหรือรูปใบหอกแกมขอบขนาน คล้ายต้นพริก มีขนละเอียดทั้ง 2 ด้าน

ดอก ออกเป็นช่อแบบแยกแขนงช่อที่ปลายกิ่ง แต่ละช่อประกอบด้วย ดอกย่อยจำนวนมาก เมื่อดอกบาน กลีบดอกจะเป็น สีม่วงสด กลีบดอก เป็นฝอยๆ เป็นกระจุกคล้ายดอก ดาวเรือง แต่มีขนาดเล็กกว่ามาก เวลาดอกบานพร้อมๆกันจะสวยงามมาก พอดอกแก่จะกลายเป็นสีขาว เบาค่อยๆยุบ มีผลแห้งเล็กๆ มี 4 - 5 อัน ติดอยู่ หลุดร่วงง่าย เมื่อลมพัด จะปลิวกระจายไปทั่ว เมื่อไปตกดินบริเวณไหน จะแพร่ขยายพันธุ์เองตามธรรมชาติ

สรรพคุณ

ใช้ทั้งต้นต้มน้ำรับประทาน แก้ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ ใบสด ตำให้ละเอียด ปิดสมานแผล ทำให้เย็น หรือผสมกับน้ำมันคน กรองเอาแต่น้ำ หยอดตา แก้วตาแดง ตาฝ้า ตาเปื่อย ตาแฉะ แพทย์จีน

ใช้ทั้งต้นตำพอกนม แก่นมคั้นผสมเหล้า แก้บวม และดูหนอง ส่วนภาคเหนือใช้ทั้งต้นและราก ตากแห้งบดเป็นผง รักษาแผลสด แผลเรื้อรัง ผิวหนังพุพอง ห้ามเลือด ตำรายาไทยใช้ทั้งต้น แก้ไข้ แก้ไอ ดีซ่าน ปัสสาวะรดที่นอน ใบสด แก้กลากเกลื้อน เรื้อนกวาง ได้ดีมาก ยาพื้นบ้านใช้ทั้ง 5 (รวมราก) 1 กำมือ ต้มกับน้ำ 4 ถ้วย คั้นแก้ตกลือด บำรุงเลือด ลดอาการปวด ลดความดัน

40) ผกากรอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lantana camara* Linn.

ชื่อวงศ์ VERBENACEAE

ชื่ออื่น ผกากรองต้น ขะจาย ตาปู จีกา คำจี้ไก่ สาบแรง ก้ามกุ้ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ผกากรองจัดเป็นไม้พุ่มลำต้นสีเหลี่ยม ใบเดี่ยวมีขน ดอกออกเป็นช่อมีดอกย่อยจำนวนมากกลีบดอกมีหลายสีเช่น ขาว เหลือง ชมพู ส้ม แดง หรือมีสองสี ผลรูปทรงกลมขนาดเล็กเมื่อสุกมีสีดำ ส่วนที่นำมาใช้เป็นยาคือ ใบ ดอก ราก โดยเก็บได้ตลอดปีจะใช้สดหรือตากแห้งก็ได้

สรรพคุณ

ใบ มีรสขม เย็น ใช้แก้บวม ขับลม แก้แผลผดผื่นคันที่เกิดจากความชื้นหรือ หิด

ดอก มีรสขมจัดเย็นใช้แก้ไอเสบ ห้ามเลือด แก้วัณโรค อาเจียนเป็นเลือด แก้ปวดท้องอาเจียน แก้ผื่นคันที่เกิดจากความชื้นและรอยฟกช้ำที่เกิดจากการกระทบกระแทก

ราก ใช้แก้หัด ปวดศีรษะ ไข้สูง ปวดฟัน คางทูม รอยฟกช้ำที่เกิดจากการกระทบกระแทก

41) ขมิ้นเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ □ *Arcangelisia flava* (L.) Merr.

ชื่อวงศ์ □ MENISPERMACEAE

ชื่ออื่น ขมิ้นฤๅษี ฮับ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพืชจำพวกเถา ขนาดใหญ่ ใบเดี่ยว รูปหัวใจกลมเนื้อหนา ขอบเรียบ ผิวมัน เนื้อใน
เถาสีเหลืองเข้ม ดอกช่อ ผลกลมออกเป็นพวง

สรรพคุณ

ใบ รสร้อนฝาดเผื่อน ขับโลหิตระดูที่เสียเป็นลิ่มเป็นก้อนให้ออกมา ขับน้ำค้ำปลา แก้มุตกิด
ดอก รสฝาดเผื่อน แก้บิดมูกเลือด

เถา รสร้อนฝาดเฟื่อน แก้คพิการ ขับผายลม ทำให้เรอ แก้ไข้ ร้อนใน แก้ท้องเสียเนื่องจากอาหารไม่ย่อย แก้ดีซ่าน

ราก รสร้อนฝาดเฟื่อน ขับลมอัมพฤกษ์ บำรุงน้ำเหลือง ฝนหยอดตา แก้ริดสีดวงตา แก้ตาแดง ตาแฉะ ตามัว ตาอักเสบ

42) หนุมาน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Jatropha podagrica*.

วงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

มีหัวป้อมกลมใต้ดิน ต้นขึ้นเป็นลำเดี่ยว มีกิ่งก้านบริเวณยอดของลำต้น ใบลักษณะคล้ายใบตำลึง แต่หนาและขนาดใหญ่กว่ามาก พื้นใบมีสีเขียวทอ้งใบมีขน หลังใบมีสีเขียวนวล และมีพรายปรอท เมื่อถูกแสงแดดจะเป็นเงาเหลือง ก้านใบและเส้น ใบสีแดงเรื่อๆ ก้านดอกยาวสีแดง ลักษณะของดอกมีขนาดเล็ก ออกดอกเป็นกระจุกรวมกันเป็นช่อ สีแดง

สรรพคุณ

บำรุงกำลัง บำรุงเส้น

43) ซ้าเป็น, ชะเป็ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ Salanum verbascifolium Linn. (S. erianthum D. Don) (S. mauritianum Blanco)

(S. Pubescens Roxb.)

ชื่อวงศ์ SOLANACEAE

ชื่ออื่น ฝ้าเป็ง (ภาคเหนือ), ขาดาย, ขากะอ้าย (ภาคใต้), คับยาง, ฝ้าเป็ง, ฝ้าเป็ง, มะเข็อดง, สะเป็ง, ฉับเป็ง (สุโขทัย), สัมเป็น (เพชรบุรี), หูกวาง (ยะลา), แห่เยียนเยวียะ (จีน กลาง), เอี้ยเอียงเสียะ (แต้จิ๋ว)

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นพรรณไม้พุ่มจะมีขนอยู่ทั้งต้น และจะผลัดใบตามฤดูกาล ลำต้นมีความสูงประมาณ 1-3 เมตร เปลือกต้นนั้นจะเป็นสีขาว

ใบ ใบนั้นจะออกสลับกัน และมีลักษณะอ่อนนุ่ม และมีขนปกคลุมอยู่อย่างหนาแน่น ตรงขอบใบจะเรียบ ข้างหลังใบเป็นสีขาว ส่วนท้องใบสีดอกเลา มีก้านใบยาว 3-6 ซม.

ดอก จะออกเป็นช่อตรงปลายยอดต้น และจะแยกออกเป็น 2 ช่อ ส่วนก้านช่อดอกนั้นมีความ

ยาวประมาณ 5-10 ซม. ดอกเป็นดอกสีขาวออกก่อนข้างแน่นมีอยู่ประมาณ 5 กลีบ อับเรณูเป็นสีเหลือง

เกสร เกสรตัวผู้จะมีอยู่ 5 อัน ส่วนเกสรตัวเมียจะมีอยู่ 1 อัน

สรรพคุณ

ทั้งต้น ช่วยลดการอักเสบจากแผลที่เกิดจากไฟไหม้

ใบ ใช้รักษาอาการตัวบวม ฟกช้ำ ปวดฟัน ปวดหัว โรควัณโรคที่ต่อมน้ำเหลืองระยะเริ่มแรก โรคเก๊าท์ เป็นฝี แผลไฟไหม้ แผลเปื่อย แผลเปื่อยในปาก ผิวหนังอักเสบ และใช้ห้ามเลือด ราก ใช้รักษาอาการท้องร่วง โรคบิด และขับระดูขาว

44) ราชพฤกษ์

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cassia fistula* L.

วงศ์ LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

ชื่ออื่น กุน ลมแล้ง ชัยพฤกษ์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น ผลัดใบ สูง 8 - 15 เมตร ใบ ประกอบแบบขนนกปลายคู่เรียงสลับ มีใบย่อย 3 - 8 คู่ แผ่นใบรูปป้อม รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน ขนาดกว้าง 4 - 8 เซนติเมตร ยาว 7 - 15 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนมน ดอกสีเหลือง ออกเป็นช่อตามซอกใบ หรือตามกิ่ง ยาว 20 - 45 เซนติเมตร ผลเป็นฝักทรงกระบอก ยาว 20 - 60 เซนติเมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.5 - 2.5 เซนติเมตร

สรรพคุณ

รากฝนทาแก้กลาก เป็นยาระบาย รากและแก่นเป็นยาขับพยาธิ เปลือกและไม้ใช้ฟอกหนัง และ

ใช้บำบัดผื่นตามร่างกาย เนื้อไม้สีแดงแกมเหลือง ทนทาน ใช้ทำเสา ล้อเกวียน ใบต้มกินเป็นยา
ระบาย ดอกแก้ไข้ ผักเนื้อในรสหวาน เป็นยาระบาย ช่วยบรรเทาการแน่นหน้าอก แก้จืดข้อ

45) กระจดินณรงค์

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acacia auriculiformis* Cunn.

ชื่อวงศ์ Leguminosae – Mimosoideae

ชื่ออื่น กระจดินณรงค์

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

กระจดินณรงค์เป็นพันธุ์ไม้ที่ไม่ผลัดใบจึงเห็นใบเขียวชอุ่มอยู่ตลอดปี เป็นไม้ที่มีขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มีความสูง 10 เมตร ไปจนถึง 30 เมตร ขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่นและสภาพภูมิอากาศ (ใบเป็นรูป
พระจันทร์เสี้ยว)

สรรพคุณ

เปลือกรสฝาด เป็นยาฝาดสมาน รากเป็นยาอายุวัฒนะ ขับลม ขับฤดูขาว กิ่งอ่อน ใบอ่อน
นำไปผสมเป็นอาหารเลี้ยงหมูเป็ด ไก่ เป็นอาหารเสริม ต้นกระต๊อนำไปเผาถ่านได้ถ่านที่มีคุณภาพ

46) เต่าร้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Caryota mitis* Lour.

ชื่อวงศ์ Palmae

ชื่ออื่น เต่าร้างแดง เชื่องหมู่มะเค็ง จื่อเค็ง

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เต่าร้างแดงเป็นปาล์มชนิดแตกกอ สูง 3-12 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางต้นประมาณ 10 ซม. ใบ เรียงเวียนสลับ ใบประกอบแบบขนนก 2 ชั้น กว้างประมาณ 120 ซม. ยาวประมาณ 200

ชม. ใบย่อยเป็นรูปสามเหลี่ยม ดอกช่อ ออกดอกเป็นช่อตามลำต้น สีขาวครีม ผลค่อนข้างกลม ผลสุกสีแดงคล้ำถึงดำ ออกดอกตลอดปี การขยายพันธุ์ เพาะเมล็ด
สรรพคุณ

รากและหัว ดับพิษดับ ปวด หัวใจ ม้ามพิการ แก้ไข้ใน

47) หางนกยูงไทย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Caesalpinia pulcherrima*, Swartz.

ชื่อวงศ์ Leguminosae

ชื่ออื่น ขวางยอย จำพอ ซาพอ ชมพอ พญาใบไม้คู่ ส้มฝ่อ หนวดแมว

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

หางนกยูงไทยเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 6 - 8 ฟุต ใบเป็นใบรวมมีใบย่อยสีเขียวอ่อนขาวนวล ยอดและกิ่งอ่อน มีสีขาวนวลเหมือนแป้ง ดอกออกเป็นช่อตั้งตามยอดและปลายกิ่ง ดอกมี 5 กลีบ เกสรตัวผู้ยาวยื่นพ้นดอก ฝักมีลักษณะแบนเล็ก

สรรพคุณ

ราก ใช้เป็นยาขับโลหิต ระดูสตรี แก้บวม รักษาวัณโรค

48) หว่าจิ้งก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Syzygium ripicola* (Craib) Merr. & L.M. Perry

ชื่อวงศ์ MYRTACEAE

ชื่ออื่น ไคร้มะแฟน ห้าน้ำแหว่ หว่าน้ำ หว่าป่า หว่าน้ำ

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พุ่มไม้ยืนต้น สูงได้ถึง 10 เมตร กิ่งเกือบเป็นรูปทรงกระบอกรูปหรือแบนกว้าง เปลือกสีเทาอมเทา ใบ รูปขอบขนานแคบ ใบเดี่ยว รูปใบหอกกลับหรือรูปรี ฐานใบรูปลิ้น ปลายใบแหลมหรือมน ดอกช่อ ออกที่ง่ามใบและที่ปลายกิ่ง สีขาว ผล รูปขอบขนาน หรือรูปรี

สรรพคุณ

พุ่มไม้ใช้เป็นยาได้หลายอย่าง คือ กิ่งก้านและใบใช้ต้ม แก้ท้องร่วงและแก้คัน เมล็ดป่นใช้แก้โรคเบาหวานและท้องร่วง ในอินเดียใช้กิ่งต้มแก้บิดคนจากนั้นยังใช้น้ำลูกพุ่มไม้คั้นทำน้ำส้มสายชูและบางแหล่งใช้ลูกพุ่มไม้ทำเหล้าด้วย

49) เถาวัลย์เปรียง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Derris scandens* (Roxb.) Benth.

ชื่อวงศ์ Leguminosae

ชื่ออื่น เคลือตาปลา , เคลือตบปลา (อีสาน) , เครือเขาหนัง, เถาวัลย์เปรียงแดง, เถาวัลย์เปรียงขาว, ย่านหมาะ (นครศรีธรรมราช) , Jewel Vine

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน แผ่นใบย่อยรูปไข่ ปลายแหลมหรือ เว้า ตื้น โคนมน ขอบเรียบ ช่อดอกยาว ออกตามง่ามใบหรือปลายกิ่ง สีขาวอมสีชมพูอ่อนหรืออมสีม่วงอ่อน ดอกรูปดอกถั่ว กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายหยักซี่ฟัน ฝักแบน รูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายแหลม โคนสอบแคบ มีปีกแคบด้านเดียว เมล็ดรูปไตมีขนาดเล็ก

สรรพคุณ

เหมือนกันทั้งสองชนิด หมอยาพื้นบ้านใช้ช้ชนิดขาวแดงหายาก เถา รสเฝื่อน เอียน ต้มรับประทานถ่ายเส้น ถ่ายกระษัย แก้เส้นเอ็นขาด ถ่ายเสมหะ ไม่ถ่ายอุจจาระ ขับปัสสาวะ ถั่วให้หอมชงกินแทนน้ำชา แก้เส้นเอ็นพิการ แก้เมื่อยขบตามร่างกาย รสเฝื่อนเมา ใช้เบื่อปลา เป็นยาอายุวัฒนะ ขับปัสสาวะ

50) จันทน์หอม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mansonia gagei* Drumm.

ชื่อวงศ์ STERCULIACEAE

ชื่ออื่น จันทน์ จันทน์ชะมด จันทน์ขาว จันทน์พม่า

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

รูปร่างลักษณะ เป็นไม้ต้นขนาดใหญ่ ผลัดใบ สูงประมาณ 10 - 20 เมตร เปลือกค่อนข้างเรียบสีเทาอมขาว เรือนยอดเป็นพุ่มค่อนข้างโปร่ง ใบ เดี่ยว เรียงสลับ แผ่นใบรูปรีแกมรูปขอบขนานหรือแกมรูปไข่กลับ กว้าง 3-6 ซม. ยาว 8-14 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบเว้า เบี้ยวเล็กน้อย ขอบใบเป็นคลื่นห่าง ๆ ดอก เล็กสีขาวออกรวมกันเป็นช่อสั้น ๆ ตามปลาย กิ่งและตามง่ามใบ ออกดอกราวเดือนสิงหาคม – ตุลาคม ผล รูปกระสวย กว้าง 0.5 - 0.7 ซม. ยาว 1 - 1.5 ซม. มีปีกรูปทรงสามเหลี่ยม หนึ่งปีกกว้าง 1 - 1.5 ซม. ยาว 2.5 - 3 ซม. ผลจะแก่ ธันวาคม – มกราคม

สรรพคุณ

ไม้ที่ตายเองจะมีกลิ่นหอม หอมที่ได้จากการกลั่นขึ้นไม้ ใช้ปรุงเครื่องหอม และเครื่องสำอาง ใช้เป็นยาบำรุงหัวใจ เนื้อไม้ใช้เป็นยาแก้ไข้ แก้กระหายน้ำและอ่อนเพลีย